

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО
ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА І ПРАВООХОРОННОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття рівня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка IV курсу 12-481
групи
Спеціальності:
293 «Міжнародне право»
Освітньо-професійної програми
«Міжнародне право»

Буригіна Анастасія Євгенівна

Керівник: к.ю.н., доц. **Гладенко О. М.**

Рецензент: к.ю.н., доц., доцент кафедри
професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету ОДУВС
Новіков М. М.

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Історико-теоретичні основи правосуб'єктності міжнародних організацій.....	5
1.1. Міжнародні організації як носії правосуб'єктності: історичні етапи становлення.....	5
1.2. Поняття та сутність правосуб'єктності міжнародних організацій.....	9
РОЗДІЛ 2. Характеристика видів правосуб'єктності міжнародних організацій.....	14
2.1. Правосуб'єктність міжнародних організацій у міжнародних публічних відносинах.....	14
2.2. Правосуб'єктність міжнародних організацій у міжнародних приватних відносинах.....	20
ВИСНОВКИ.....	25
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	29

ВСТУП

Актуальність теми. Питання міжнародної правосуб'єктності міжнародних організацій як ніколи у сучасному світі набуло особливої актуальності, оскільки міжнародні відносини характеризуються особливим динамічним характером, мають ряд гострих протиріч та різноманітних тенденцій на подолання яких спрямована діяльність відповідних міжнародних організацій. Подальший розвиток співпраці на міжнародному рівні, глобалізаційні процеси в перспективі сприятимуть збільшенню кількості міжнародних організацій, як суб'єктів міжнародних відносин. Оскільки, міжнародні організації, створенні державами, виражають специфічну форму міжнародних відносин на основі безпосередніх багатосторонніх і двосторонніх міжнародних відносин та відіграють особливу роль у міжнародному співробітництві та багатосторонній дипломатії.

Питанню дослідженню міжнародної правосуб'єктності присвятили свої праці такі науковців, як: О.В. Київець, Д. Кулеба, О.Месхія, Н.В. Пронюк, Л.Д. Тимченко, В.П. Тичина, Г.П. Щедрова та інші.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Кваліфікаційну роботу виконано в контексті тематики науково-дослідної роботи кафедри публічного та міжнародного права і правоохоронної діяльності факультету бізнесу і права ХДУ «Проблеми правової теорії інтеграційних процесів: міжнародний та національний вимір» (номер державної реєстрації № 0118U001552).

Мета дослідження – дослідження теоретико-прикладних основ міжнародної правосуб'єктності міжнародних організацій в міжнародних відносинах.

Для досягнення мети дослідження нами були поставлені наступні **завдання:**

- 1) проаналізувати історико-теоретичні основи правосуб'єктності міжнародних організацій;
- 2) охарактеризувати історичні етапи становлення міжнародних організацій як носіїв правосуб'єктності;
- 3) дослідити поняття та сутність правосуб'єктності міжнародних організацій;
- 4) охарактеризувати правосуб'єктність міжнародних організацій у міжнародних публічних відносинах;
- 5) проаналізувати правосуб'єктність міжнародних організацій у міжнародних приватних відносинах.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини в сфері нормативно-правового регулювання правового статусу міжнародних організацій.

Предмет дослідження правосуб'єктність міжнародних організацій.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети у процесі дослідження було застосовано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: діалектичний (філософський) метод, системно-структурний метод, порівняльно-правовий метод, формально-логічний метод, юридичний (догматичний) метод та інші.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

1.1. Міжнародні організації як носії правосуб'єктності: історичні етапи становлення

Класичний період становлення міжнародних відносин бере свій початок з 1648 р. після укладання Вестфальського миру. Даний період характеризувався проведенням міжнародних конференцій, які були покликанні укладати угоди з тих чи інших питань та діяли на основ ad hoc. Саме діяльність таких конференцій обумовила становлення і розвиток міжнародних організацій. Серед таких конференцій, окрім вже зазначеного нами Вестфальського миру, слід виділити:

- Віденський конгрес (1815 р.);
- Берлінський конгрес (1871 р.);
- Гаазькі конференції миру (1899, 1907 р.р.);
- Версальський мирний договір (1919 р.).

Позитивними результатами міжнародних конференцій ad hoc стало укладання відповідних міжнародних договорів, угод, протоколів та меморандумів. Проте, така система вирішення міжнародних правових питань було дещо недосконалою та містила ряд недоліків. Зокрема, на думку О.Месхії такими недоліками стали «для обговорення кожного окремого питання було необхідно заново скликати окрему конференцію (за ініціативою зацікавленої держави або держав); конференції слугували більше як платформи для проведення зовнішньої політики держав, аніж як форуми для обговорення і вирішення проблем (наприклад, як сучасні органи системи ООН, або як органи Ліги Націй) внаслідок чого ефективність переговорів часто втрачалася; конференції

проводилися за ініціативою і на запрошення держави або держав, що фінансували проведення конференції, через що нівелювався принцип «членства держав», що передбачає наявність обов'язків і зобов'язань, а також права бути представленим; найважливішим є те, що в основі системи міжнародних конференцій ad hoc був покладений принцип рівності, це означало, що будь-яке рішення могло бути ухвалене лише одностайно і не могло бути ухвалене на основі рішення більшості; конференції ad hoc передовсім почали розглядатися як механізми для обговорення політичних питань, а не для обговорення юридичних; зрештою конференції виявилися неспроможними вирішувати політичні проблеми» [9, с. 3].

Окреме значення в розвитку системи міжнародних організацій та формуванні їх правосуб'єктності відіграли міжнародні неурядові організації, які створювалися для реалізації конкретних завдань між різними країнами. До перших міжнародних неурядових організацій відносяться:

- Конференція щодо прийняття Всесвітньої конвенції проти рабства (1840 р.);
- Міжнародний комітет Червоного Хреста (1863 р.);
- Асоціація міжнародного права (1889 р.);
- Міжнародна торгівельна палата (1919 р.) та інші.

Саме міжнародні неурядові організації стали передумовою для створення та розвитку міжнародних організацій публічного права – міжнародних адміністративних союзів, які діяли на постійній основі та мали відповідний інституційні елементи – секретаріат, законодавчі органи, дорадчі органи.

Наприклад, серед перших міжнародних адміністративних союзів слід відмітити:

- Комісію з судноплавства по Рейну;
- Міжнародний телеграфний союз;

- Всесвітній поштовий союз;
- Міжнародне бюро промислової власності та інші [9, с. 4].

Діяльність міжнародних адміністративних союзів сприяли розвитку таких основ міжнародних відносин, як представництво не тільки держав, але й інтересів асоціацій, корпорацій та залежних територій.

1919 р. ознаменувався підписанням Версальського мирного договору та створенням постійно-діючої, політичної, універсальної міжнародної міжурядової організації – Ліги Націй, основною метою якої було «забезпечити мир та створити механізм колективної безпеки». Проте так мета не виключала можливість винесення на обговорення країнами-учасницями інших питань в сфері врегулювання міжнародних відносин.

II Світова війна та її наслідки відобразили недосконалість системи колективної безпеки заснованої Лігою Націй та призвели до руйнування довоєнних міжнародних систем міжнародних організацій, створили умови для створення ООН – Організації Об'єднаних Націй (на даний момент членами ООН є 193 країни). Саме ООН визначила цілі, засоби політики міжнародного співробітництва у різноманітних сферах, для досягнення яких було створено ряд інституційних органів ООН - Генеральну Асамблею, Секретаріат, Раду Безпеки, Міжнародний Суд ООН, Економічну та Соціальну Раду, Раду з Опіки та інші.

На сучасному етапі міжнародні організації розуміються, як механізм та/або система міжнародного співробітництва. Існують різноманітні підходи до розуміння поняття «міжнародна організація». Наведемо окремі приклади таких визначень:

- «міжнародні організації – це органи, які створені формальними політичними угодами учасників, що мають статус міжнародних договорів; їхнє існування визнається правом країн-

учасниць; вони не розглядаються як резиденти країн, у яких вони розташовані» [1];

- «міжнародна (міжурядова) організація – це постійно діюче об'єднання держав, створене на основі міжнародного договору з метою вирішення певних завдань, що має необхідну для цього систему органів і самостійні права й обов'язки» [21];

- «міжнародні організації в історії міжнародних відносин є формою міждержавного співробітництва і багатосторонньої дипломатії [11];

- «міжнародна організація – це стабільний інститут багатосторонніх міжнародних відносин, який створюється, щонайменше, трьома сторонами (державами) і має погоджені учасниками цілі, компетенцію та свої постійні органи, а також інші специфічні політико-організаційні норми» [25].

До суб'єктів міжнародних відносин – міжнародних організацій, окрім міжнародних урядових організацій, також входять т.з. «міжнародні неурядові організації». Резолюція ЕКОСОП 288 (X) (1950 р.) визначає, що «будь-яка міжнародна організація, що не була створена відповідно до міжнародної угоди, має розглядатися як неурядова організація» [7].

1.2. Поняття та сутність правосуб'єктності міжнародних організацій

Історія становлення та розвитку поняття «міжнародна правосуб'єктність» починається з досліджень Г.В. фон Лейбніца, який у своїх працях визначав та обґрунтовував правосуб'єктності німецьких князів по відношенню до правосуб'єктності Імператора Священної Римської Імперії. Підхід дослідника ґрунтувався на розумінні правосуб'єктності не держави, а її глави (абстрактного суб'єкта).

Наступним етапом розвитку поняття правосуб'єктності на міжнародному рівні став підхід Е. де Ваттеля, який змінив «суверенну особу» на «суверенну державу». Це в свою чергу визначило в теорії та практиці міжнародного права на тривалий час розуміння єдиного суб'єкту міжнародних відносин з відповідним рівнем правосуб'єктності – державу.

Як зазначає Д. Кулеба, станом на XXI ст. існують два підходи до розуміння міжнародної правосуб'єктності:

1. Міжнародна правосуб'єктність – це певні права та обов'язки суб'єктів.

Проте, такий підхід має ряд недоліків, зокрема:

- правосуб'єктність не обмежується тільки правами та обов'язками, але й визначається легітимність його утворення, здатністю виступати суб'єктом міжнародних договірних відносин;

- обсяг прав та обов'язків суб'єктів міжнародних відносин визначає їх формальну однаковість при цьому провокує визначення «ієрархії» держав та інших суб'єктів міжнародних відносин (нормативну формальну практику подолання ієрархії держав у міжнародних відносинах фактично поклало прийняття Статуту ООН);

- прирівнення правосуб'єктності до правового статусу. Ми погоджуємося з думкою тих науковців та дослідників (А.Касесе, Т. ешатаєва), які вважають, що співвідношення поняття «правовий статус» та «правосуб'єктність» полягає у наступному – поняття правовий статус є більш ширшим та включає в себе поняття «правосуб'єктність»;

- тлумачення правосуб'єктності суб'єктів міжнародних відносин як «сукупності прав та обов'язків» провокує розвиток такого феномену, як «правосуб'єктність з урахуванням національного інтересу суб'єкта міжнародних відносин» [8, с. 74-75].

2. Міжнародна правосуб'єктність – це властивість суб'єкта мати та реалізовувати певні права, набувати обов'язки, реалізовувати інтереси та свободи, тобто потенційно бути учасником міжнародних відносин (навіть якщо суб'єкт міжнародного права з тих чи інших причин поки що не вступає в такі відносини). Окремі прихильники даного підходу (Ф. Савіні, Г. Кельзен та інші) вважають міжнародно-правовий інститут правосуб'єктності політично заангажованим, оскільки «права та обов'язки автоматично не впливають на правосуб'єктність» [8, с. 77].

3. Правоздатність – це здатність суб'єкта міжнародного права потенційно мати суб'єктивні права та нести юридичні обов'язки [12].

На міжнародно-правовий інститут правосуб'єктності істотний вплив має історико-правовий розвиток інститутів суб'єктів міжнародних правових відносин, оскільки становлення та розвиток нових суб'єктів міжнародних відносин залежить від розвитку людства. Також, окремий вплив на правосуб'єктність суб'єктів міжнародних відносин має те, що відсутнє єдине джерело міжнародного права (як це притаманно державам), яке би визначало спільні критерії та правила визнання даного виду правосуб'єктності.

Відслідковується протистояння між «старими» та «новими» суб'єктами міжнародних відносин, оскільки «старі» активно протидіють правовому становленню «нових» суб'єктів. А відтак, особливе значення для визначення міжнародної правосуб'єктності є згода, щодо правосуб'єктності всіх суб'єктів міжнародних відносин (в т.ч. і міжнародних організацій) є потенційно рівною.

Сучасний етап розвитку міжнародних відносин особливу увагу надає визнанню міжнародної правосуб'єктності людини (не як абстрактної особи, а як фізичної особи – учасника міжнародних відносин), адже саме після Нюрнберзького процесу міжнародний трибунал визначив, що міжнародні злочини проти людства вчиняються конкретними особами, представниками того чи іншого режиму та держави. Такий підхід суттєво вплинув і на визначення правосуб'єктності міжнародних організацій, адже правосуб'єктність людини, як суб'єкта міжнародних відносин з одного боку обмежила міжнародні організації у їх діяльності, а з іншого – поклала додаткові повноваження в сфері захисту її прав, свобод та інтересів.

Отже, правосуб'єктність міжнародних організацій знаходиться між перетинанням правосуб'єктності держави та людини та підлягає загрозі поглинання у випадку надмірного акцентування значення кожного із них у міжнародному праві (схематично такий процес відображено нами у рис.1)

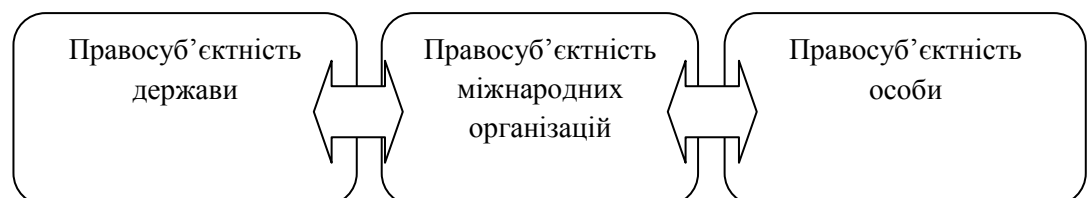

Рис. 1. Співвідношення та взаємовплив міжнародної правосуб'єктності держав, міжнародних організацій та людини

При цьому слід зауважити, що схема побудови міжнародно-правового інституту правосуб'єктності міжнародних організацій та

людини не може формуватися за аналогом правосуб'єктності держави. Адже важливим є усвідомлення різноманітності природи всіх суб'єктів міжнародних відносин та водночас – спільності їх природи, оскільки держава і міжнародні організації є функціональними утвореннями та формами самовираження пошуку шляхів задоволення власних потреб людини проходячи етапи формування: родина, рід, громада, поселення, адміністративне (федеративне) утворення, держава, союз держав, міжнародна організація [8, с. 87].

Складові елементи правосуб'єктності

Загальноприйнятим у правовій науці є визнання складовими елементами правосуб'єктності:

- 1) правоздатність – здатність учасників міжнародних відносин мати права та обов'язку в міжнародній сфері;
- 2) дієздатність – здатність учасників міжнародних відносин самостійно реалізовувати права та виконувати обов'язки в міжнародній сфері;
- 3) деліктоздатність – здатність учасників міжнародних відносин нести відповідальність за вчинені правопорушення у міжнародній сфері (в окремих випадках допускається обмеження дієздатності суб'єктів міжнародних відносин).

Окремо, виділяється складової міжнародної правосуб'єктності індивідуальний правовий статус суб'єкта міжнародних відносин. Схематично таку структуру можна відобразити наступним чином (рис. 2).

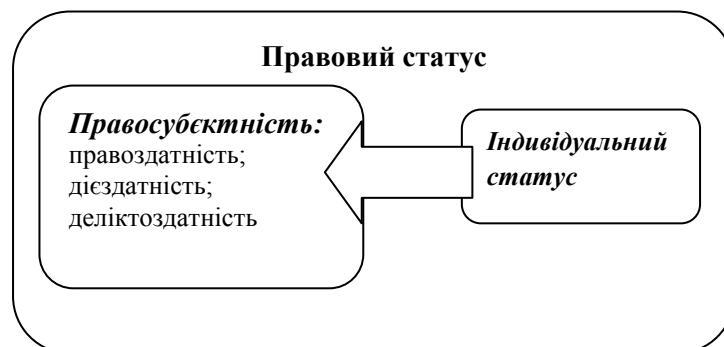

Рис.2 Графічне відображення структури правосуб'єктності.

Елементи міжнародної правосуб'єктності характеризують суб'єктів міжнародного права. Зокрема, такі елементи міжнародної правосуб'єктності, як «вступати у відносини з іншими суб'єктами міжнародних відносин від власного імені», «створювати норми міжнародного права», «вплив на інших суб'єктів міжнародних відносин» тощо визначає правовий статус міжнародних суб'єктів.

Серед видів міжнародної правосуб'єктності виділяють:

- 1) загальна міжнародна правосуб'єктність (притаманна державами та націям, які борються за свою незалежність в сулу права їх існування);
- 2) галузева міжнародна правосуб'єктність (притаманна міжнародним міждержавним організаціям);
- 3) спеціальна міжнародна правосуб'єктність (притаманна фізичним особам та міжнародним неурядовим організаціям).

РОЗДІЛ 2

ХАРАКТЕРИСТИКА ВИДІВ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

2.1. Правосуб'єктність міжнародних організацій у міжнародних публічних відносинах

Міжнародна публічна правосуб'єктність міжнародних організацій носить похідний характер від міжнародної правосуб'єктності держав, оскільки першими суб'єктами міжнародних відносин виступали саме держави. У зв'язку з чим міжнародні організації, як суб'єкти міжнародних відносин відносяться до групи вторинних (похідних) суб'єктів міжнародних відносин. Слід зауважити, що обсяг міжнародної правосуб'єктності міжнародних організацій «залежить від наміру і бажання їхніх створювачів – держав-фундаторів, що наділяють їх правом виступати в міждержавних відносинах від власного імені» [12]. Тому не всі міжнародні організації є суб'єктами міжнародних відносин, а тільки ті, що створенні первинними суб'єктами міжнародними організаціями – державами.

Засновники міжнародних міжурядових організацій визначають та погоджують їх установчі документи, мету та завдання їх створення і функціонування, порядок прийняття нових членів та роботи, процедуру право творення тощо.

Вперше питання міжнародної правосуб'єктності виникло у зв'язку з визначенням правового статусу Ліги Націй, проте дане питання так і не було визначено остаточно. В подальшому правовий інститут міжнародної правосуб'єктності знайшов своє відображення у правовому статусі ООН. Після вбивства у Палестині службовця ООН (1948 р.) Міжнародний суд ООН закріпив рішення про визнання

правосуб'єктності ООН. Зміст його полягав у наступному – «суб'єкти права в юридичній системі не обов'язково повинні бути ідентичними з погляду своєї природи та обсягу прав» [17].

В подальшому нормативно-правове закріплення міжнародної правосуб'єктності міжнародних організацій знайшло своє відображення у міжнародних нормативних актах (наприклад, у Віденській конвенції про право міжнародних договорів між державами та міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями (1986 р.) визначено правосуб'єктність міжнародних організацій в сфері укладання міжнародних договорів [3]; установчих та статутних документах міжнародних організацій).

Складові елементи міжнародної правосуб'єктності (правоздатність, дієздатність та деліктоздатність) мають своє відображення і в міжнародній правосуб'єктності міжнародних організацій. Окрему правову невизначеність має питання деліктоздатності міжнародних організацій у публічному міжнародному праві, оскільки в системі міжнародного права майже відсутні норми, які врегульовують порядок притягнення міжнародних організацій до відповідальності.

Для того, щоб міжнародна організація могла набути статус суб'єкта міжнародних відносин та мати міжнародну правосуб'єктність, необхідно щоб така організація відповідала наступним вимогам:

- 1) зовнішня відособленість;
- 2) персоніфікована єдина особа – суб'єкти-міжнародних відносин;
- 3) проявляти міжнародну правотворчість [12];
- 4) мати права обміну представництвами між міжнародними організаціями та державами.

Моментом набуття міжнародними організація міжнародної правосуб'єктності відбувається з моменту вступу в законну силу їх засновницьких документів (статуту).

Міжнародна правосуб'єктність міжнародних організацій носить функціональний характер, оскільки обмежена її статутною метою і цілям. Наприклад, міжнародна міжурядова організація не може виступати стороною у міжнародному судовому процесі – такими сторонами можуть бути тільки держави-суб'єкти міжнародних відносин.

Діяльність міжнародних організацій в сфері міжнародного приватного права ґрунтується на принципі «наданих повноважень»,

Відповідно до Договору про ЄС (ст.5) «принцип наделения компетенцией регулирует границы компетенции Союза. Принципы субсидиарности и пропорциональности регулируют осуществление данной компетенции» [17]. Відповідно до Договору про ЄС даний принцип було використано з урахуванням його етимологічного значення та з метою відображення походження компетентності Європейського Союзу. Похідна правосуб'єктність Європейського Союзу була сформована на основі делегованої державами-учасниками частини своїх суверенних прав. Також ч.2 ст.5 Договору про ЄС закріплює наступне положення «Согласно принципу наделения компетенцией Союз действует только в пределах компетенции, которую предоставили ему в Договорах государства-члены для достижения целей, установленных этими Договорами. Любая компетенция, не предоставленная Союзу в Договорах, принадлежит государствам-членам» [4].

Також, принципи «наданих повноважень» знайшов своє відображення і у нормативно-правових актах, які врегульовують діяльність Організації економічного співробітництва та розвитку. Зокрема, ст. 5 визначає що, Організації економічного співробітництва та розвитку має право: «а) принимать решения, которые, за исключением тех случаев, когда предусмотрено иное, являются обязательными для

всех членов; b) выносить рекомендации для членов; и c) заключать соглашения с членами, государствами, не являющимися членами, и международными организациями» [7].

Отже, всі міжнародні міжурядові організацію мають різний обсяг міжнародної правосуб'єктності, не можна їх прирівнювати у обсягу правосуб'єктності.

Правами міжнародних організацій в міжнародних публічних відносинах є:

- 1) брати участь у міжнародному правотворенні;
- 2) реалізовувати владні повноваження в межах свого правового статусу;
- 3) право користуватися імунітетами та привілеями на території держави перебування;
- 4) виступати арбітром у вирішенні спорів та суперечок між учасниками організаціями (в окремих випадках, і за участю не членів міжнародної організації);
- 5) створювати відповідні механізми санкціонування рішень, здійснювати моніторинг та нагляд за їх виконанням;
- 6) право укладати договори з іншими учасниками міжнародних відносин;
- 7) право вимагати відшкодування шкоди [8, с. 167].

Дослідимо реалізацію визначених прав на прикладі міжнародної правосуб'єктності конкретних міжнародних організацій.

1. *Брати участь у міжнародному правотворенні.* Наприклад, у своїх діяльності International Maritime Organization (Міжнародна морська організація) прийняла наступні міжнародно-правові акти:

- Міжнародна конвенція про контроль суднових баластних вод й осадів та управління ними 2004 р.;
- Міжнародний кодекс з охорони суден та портових засобів;

- Найробійська міжнародна конвенція про видалення затонулих суден 2007 р. тощо [14].

2. *Реалізовувати владні повноваження в межах свого правового статусу.* Наприклад, Association of South-East Asian Nations (Асоціація держав Південно-Східної Азії) здійснює свої владні повноваження у сфері забезпечення та сприяння розвитку у регіоні:

- економічному зростанню;
- забезпеченню миру і стабільності;
- активній взаємодопомозі та співпраці в сфері економіки, культури, науки, техніки, соціального забезпечення, адміністрування, с/г, торгівлі та транспорту тощо;
- дослідженню проблем регіональної Південно-Східної Азії;
- встановленню співпраці з різноманітними суб'єктами міжнародних відносин загальносвітового та регіонального рівня [2].

3. *Право користуватися імунітетами та привілеями на території держави перебування.* Більш детально розкрито нами у підрозділі 2.2. даної кваліфікаційної роботи.

4. *Виступати арбітром у вирішенні спорів та суперечок між учасниками організаціями (в окремих випадках, і за участю не членів міжнародної організації).* Наприклад, у вирішенні питання визнання гібридної війни Російської Федерації проти України, наша держава звернулася до Міжнародного суду ООН з наступних питань:

- порушення РФ міжнародного морського законодавства в результаті актів агресії в Азовському морі;
- надання воєнної допомоги незаконним збройним формуванням на території тимчасово окупованих Луганської та Донецької областей;
- умисних воєнних актів проти мирних жителів (обстрілів житлових районів, розстрілу пасажирського автобусу, терористичного акту на мирному зібранні у Харкові та інші);

- дискримінації представників української нації та кримських татар в тимчасово окупованому АРК;

- збиття літаку рейсу МН 117 та інше [11].

5. *Створювати відповідні механізми санкціонування рішень, здійснення моніторингу та нагляду за їх виконанням.* Україна, поряд з країнами ЄС та ШЕНГЕНУ, є учасником проекту моніторингу примусового повернення (FReM III) іноземців та осіб без громадянства. До реалізації проекту залучено такі міжнародні організації як:

- Міжнародний центр розвитку міграційної політики по Східній Європі та Центральній Азії;

- Frontex (Європейське агентство прикордонної та берегової охорони);

- FRA (Європейське Союзне агентство з основних прав) [13].

6. *Право укладати договори з іншими учасниками міжнародних відносин.* Наприклад, Україна уклала договори з такими міжнародними організаціями, як: ООН, МАГАТЕ, МОП, ЮНЕСКО, ЮНВТО, ЮНІСЕФ, ОБСЄ та іншими. Зокрема, Україна виступає учасником понад 120 міжнародних міждержавних організацій з якими має відповідні договори [5].

7. *Право вимагати відшкодування шкоди.* Наприклад у відповідності до ст. II Конвенції про міжнародну відповідальність за шкоду, завдану космічними об'єктами прийнятою ООН у 1972 р. «Запускаюча держава несе абсолютну відповідальність за виплату компенсації за шкоду, завдану його космічним об'єктом на поверхні землі або повітряному судну в польоті» [6].

Отже, міжнародна правосуб'єктність міжнародних організацій є їх важливим елементом та якісною характеристикою, як учасників міжнародних відносин.

2.2 Правосуб'єктність міжнародних організацій у міжнародних приватних відносинах

Міжнародні організації, як іноземні елементи, приймають участь у різноманітних господарських та цивільно-правових відносинах, адже для забезпечення свого функціонування міжнародні організації повинні вступати у відносини з країнами перебування в сфері забезпечення комунальними послугами, послугами зв'язку, виконання своїх статутних завдань тощо.

Учасниками міжнародних приватних відносин міжнародні організації стають у тому випадку, коли контрагентом у таких відносинах виступають в т.ч. і приватні особи.

В таких відносинах міжнародні організації виступають у правовому статусі юридичної особи, що визначається:

- 1) статутом міжнародної організації;
- 2) практикою участі у міжнародних приватних відносинах;
- 3) національним законодавством країни перебування;
- 4) угодою між міжнародною організацією та країною

перебування. Наприклад, ст. III Угоди між Урядом України та ООН про заснування Представництва ООН в Україні (1992 р.) «Правосуб'єктність та правоздатність» передбачає, що «Організація Об'єднаних Націй, її установи, Програми та Фонди правоздатні: (а) укладати угоди; (b) купувати рухоме та нерухоме майно і розпоряджатися ним; (c) виступати позивачем у суді» [23].

Як зауважує Ж.В. Чевичалова, на проблемними питаннями правосуб'єктності міжнародних організацій в міжнародних приватних відносинах, як юридичних осіб є:

- національність міжнародної організації;
- чи має міжнародна організація статус юридичної особи за

національним законодавством країни перебування;

- порядок вирішення колізій;
- вплив специфіки міжнародної діяльності міжнародної організації на її правосуб'єктність [24, с. 5].

В незалежності від виду (міжнародна урядова організація, міжнародна неурядова організація) міжнародна організації створюється на основі відповідного міжнародного договору, який укладається між державами, урядами чи відомствами та національного законодавства визначеного угодою.

Міжнародну приватноправову правосуб'єктність міжнародних організацій визначено у наступних міжнародних нормативно-правових актах:

- Конвенції про привілеї та імунітети ООН (1946 р.);
- Віденська конвенція про представництво держав в їх відносинах із міжнародними організаціями універсального характеру (1975 р.);
- Конвенція про правовий статус, привілеї та імунітети міждержавних організацій, що діють у визначених галузях співробітництва (1980 р.);
- Віденська конвенція про право міжнародних договорів (1986 р.);
- Статути відповідних міжнародних організацій (наприклад, Статут ООН, Статут МБРР, Статут МВФ, Статуту ЮНЕСКО тощо). Зокрема, ст. 12 Статуту Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) «Организация Объединенных Наций пользуется на территории каждого из своих членов такой правоспособностью, которая может оказаться необходимой для выполнения ее функций и достижения ее целей» [20].

Слід зауважити, що у зв'язку з тим, що правовий статус міжнародних організацій та їх правова природа має незалежний характер, то слід говорити про те, що врегулювання їх статусу суб'єкта

приватних правових відносин буде врегульовуватися в кожній країні «по-своєму» та у відповідності до міжнародної угоди. Наприклад, відповідно до ст. 30 Закону України «Про міжнародне приватне право» «до приватноправових відносин з іноземним елементом за участю держави та юридичних осіб публічного права застосовуються правила цього Закону на загальних підставах, якщо інше не передбачено законом» [16].

Для вирішення різноманітних питань у приватноправовій сфері між урядами країн та міжнародними організаціями укладаються різноманітні угоди. Для прикладу України уклала наступні угоди:

1. З організаційними системами ООН: Рамкова програма партнерства Уряду України - ООН на 2012-2016 рр., Угода між Урядом України та ООН про заснування Представництва ООН в Україні від 06.10.1992 р. та інші.

2. З ЮНІСЕФ: Основна Угода про співробітництвом між Дитячим фондом Організації Об'єднаних Націй та Урядом України (1999 р.).

3. З МАГАТЕ: Переглянута додаткова Угода про надання Міжнародним агентством з атомної енергії технічної допомоги Уряду Української Радянської Соціалістичної Республіки (1990 р.).

4. ОЕСР: Меморандум взаєморозуміння між Урядом України і Організацією економічного співробітництва та розвитку щодо поглиблення співробітництва (2014 р.) [5].

Частина договорів між державами та міжнародними організаціями в приватноправовій сфері ґрунтуються на Типових договорах, розроблених відповідними структурними органами міжнародних організацій. Наприклад, Секретаріат ООН розробив ряд таких типових договорів та порядок їх укладання [2, с. 6].

Окремої уваги в міжнародній приватноправовій сфері присвячено врегулюванню питанню «іммунітету та привілеїв» міжнародних організацій на території держави. Таке питання врегульовується

додатковими договорами між державою та міжнародною організацією. Наприклад, України уклала наступні договори в цій сфері:

1. З організаційними системами ООН: Конвенція про привілеї та імунітети ООН (1946 р.).

2. З МАГАТЕ: Угода про привілеї та імунітети Міжнародного агентства з атомної енергії (1959 р.) [19].

Дослідження різноманітних угод в сфері врегулювання питання імунітету і привілеїв ООН на території інших країн дозволяє зробити наступні висновки:

- укладання цивільно-правових договорів відбувається за внутрішнім законодавством ООН, а у випадку прогалин – за національним законодавством;

- застосування національної судової процедури до нормативно-правових актів ООН можливе за згодою або за вимогою ООН;

- власність ООН не оподатковується в країні перебування її структурних органів;

- ООН може відмовитися від привілеїв та імунітетів. Наприклад, ст. XI Угоди між Урядом України та ООН про заснування Представництва ООН в Україні (1992 р.) передбачає таку можливість: «Привілеї та імунітети згідно з цією Угодою надаються в інтересах Організації Об'єднаних Націй, а не для особистої вигоди зацікавлених осіб. Генеральний Секретар Організації Об'єднаних Націй має право та обов'язок відмовити у привілеях та імунітетах будь-якій особі, зазначеній у Статтях 7, 8 і 9, у будь-якому випадку, коли, на його думку, такі імунітети зашкоджують здійсненню правосуддя та можуть бути скасовані без будь-якої шкоди інтересам Організації Об'єднаних Націй» [23].

Розвиток міжнародно-правового та національного врегулювання діяльності міжнародних неурядових організацій в цілому та в сфері

міжнародного приватного права зокрема, свідчить про набуття ними статусу міжнародної юридичної особи з відповідними привілеями та імунитетами, які створюють власні норми та власну правову систему та/або можуть керуватися у своїй діяльності відповідним національним законодавством.

ВИСНОВКИ

В ході виконання кваліфікаційної роботи нами було зроблено наступні висновки.

Діяльність міжнародних конференцій (наприклад, Вестфальський мир (1648 р.), Віденський конгрес (1815 р.), Версальський мирний договір (1919 р.), Берлінський конгрес (1871 р.), Гаазькі конференції миру (1899, 1907 р.р.) та інших) обумовила становлення та розвиток міжнародних організацій, як суб'єктів міжнародних відносин.

Окреме значення в розвитку системи міжнародних організацій та формуванні їх правосуб'єктності відіграли міжнародні неурядові організації, які створювалися для реалізації конкретних завдань між урядами різних країн. До перших міжнародних неурядових організацій відносяться (Конференція щодо прийняття Всесвітньої конвенції проти рабства (1840 р.), Міжнародний комітет Червоного Хреста (1863 р.), Асоціація міжнародного права (1889 р.), Міжнародна торгівельна палата (1919 р.) та інші).

Наступним етап створення міжнародних організацій як суб'єктів міжнародних організацій стало створення та розвиток міжнародних адміністративних союзів (Комісія з судноплавства по Рейну, Міжнародний телеграфний союз; Всесвітній поштовий союз; Міжнародне бюро промислової власності).

У 1919 р. було підписано Версальський мирний договір та створено постійно діючу, політичну, універсальну міжнародну міждержавну організацію – Лігу Націй. Наслідки II Світової війни відобразили недосконалість системи колективної безпеки Ліги Націй та призвели до руйнування довоєнних міжнародних систем міжнародних організацій, створили умови для створення ООН. – Організації Об'єднаних Націй.

На сучасному етапі міжнародні організації розуміються, як механізм та/або система міжнародного співробітництва.

На міжнародно-правовий інститут правосуб'єктності істотний вплив має історико-правовий розвиток інститутів суб'єктів міжнародних правових відносин, оскільки становлення та розвиток нових суб'єктів міжнародних відносин залежить від зміни та розвитку людства. Окремий вплив на правосуб'єктність суб'єктів міжнародних відносин має те, що відсутнє єдине джерело міжнародного права (як це притаманно державам), яке би визначало спільні критерії та правила визнання даного виду правосуб'єктності. Правосуб'єктність міжнародних організацій знаходиться на перетині правосуб'єктності держави і людини та підлягає загрозі поглинання у випадку надмірного акцентування значення кожного із них у міжнародному праві.

При цьому слід зауважити, що схема побудови міжнародно-правового інституту правосуб'єктності міжнародних організацій та людини не може формуватися за аналогом правосуб'єктності держави. Адже важливим є усвідомлення різноманітності природи всіх суб'єктів міжнародних відносин та водночас – спільності їх природи, оскільки держава і міжнародні організації є функціональними утвореннями та формами самовираження, пошуку шляхів задоволення власних потреб людини проходячи етапи формування: родина, рід, громада, поселення, адміністративне (федеративне) утворення, держава, союз держав, міжнародна організація.

Загальноприйнятим у правовій науці є визнання складовими елементами правосуб'єктності: правоздатність – здатність учасників міжнародних відносин мати права та обов'язку в міжнародній сфері; дієздатність – здатність учасників міжнародних відносин самостійно реалізовувати права та виконувати обов'язки в міжнародній сфері; деліктоздатність – здатність учасників міжнародних відносин нести відповідальність за вчинені правопорушення у міжнародній сфері.

Окремо, виділяється складова міжнародної правосуб'єктності – індивідуальне правий статус суб'єкта міжнародних відносин

Міжнародна публічна правосуб'єктність міжнародних організацій носить похідний характер від міжнародної правосуб'єктності держав, оскільки першими суб'єктами міжнародних відносин виступали саме держави. У зв'язку з чим міжнародні організації, як суб'єкти міжнародних відносин відносяться до групи вторинних (похідних) суб'єктів міжнародних відносин.

Вперше питання міжнародної правосуб'єктності виникло у зв'язку з визначенням правового статусу Ліги Націй, проте дане питання так і не було визначено остаточно. В подальшому правовий інститут міжнародної правосуб'єктності знайшов своє відображення у правовому статусі ООН. Після вбивства у Палестині службовця ООН (1948 р.) Міжнародний суд ООН закріпив рішення про визнання правосуб'єктності ООН. В подальшому нормативно-правове закріплення міжнародної правосуб'єктності міжнародних організацій знайшло своє відображення у міжнародних нормативних актах та установчих та статутних документах міжнародних організацій.

Для того, щоб міжнародна організація могла набути статус суб'єкта міжнародних відносин та мати міжнародну правосуб'єктність, необхідно щоб така організація відповідала наступним вимогам: зовнішня відособленість; персоніфікована єдина особа – суб'єкт міжнародних відносин; проявляти міжнародну правотворчість; права обміну представництвами між міжнародними організаціями та державами.

Моментом набуття міжнародними організація міжнародної правосуб'єктності є момент вступу в законну силу їх засновницьких документів (статуту). Міжнародна правосуб'єктність міжнародних організацій носить функціональний характер, оскільки обмежена її статутною метою і цілям.

Правами міжнародних організацій в міжнародних публічних відносинах є: брати участь у міжнародному правотворенні; реалізовувати владні повноваження в межах свого правового статусу; право користуватися імунітетами та привілеями на території держави перебування; виступати арбітром у вирішенні спорів та суперечок між учасниками організаціями; створювати відповідні механізми санкціонування рішень, здійснення моніторингу та нагляду за їх виконанням; право укладати договори з іншими учасниками міжнародних відносин; право вимагати відшкодування шкоди.

Міжнародні організації як іноземні елементи приймають участь у різноманітних господарських та цивільно-правових відносинах, адже для забезпечення свого функціонування міжнародні організації повинні вступати у відносини з країнами перебування в сфері забезпечення комунальними послугами, послугами зв'язку, виконання своїх статутних завдань тощо. Учасниками міжнародних приватних відносин міжнародні організації стають у тому випадку, коли контрагентом у таких відносинах виступають в т.ч. і приватні особи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Glossary of statistical terms URL: <https://stats.oecd.org/glossary/index.htm> (дата звернення: 28.11.2020 р.)
2. Асоціація держав Південно-Східної Азії. *Офіційна веб-сторінка Великої української енциклопедії «Про Україну та світ – достовірно і мультимедійно»* URL: <https://vue.gov.ua> (дата звернення 10.03.2021 р.)
3. Віденська конвенція про право міжнародних договорів між державами та міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями (1986 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_a04#Text (дата звернення: 08.02.2021 р.)
4. Договір про ЄС від 07.02.1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029#Text (дата звернення: 04.01.2021 р.)
5. Київець О.В. Право міжнародних договорів: історія та сучасність. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/14714941.pdf> (дата звернення 15.02.2021 р.)
6. Конвенція про міжнародну відповідальність за шкоду, завдану космічними об'єктами від 29.03.1972 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_126#Text (дата звернення 04.01.2021 р.)
7. Конвенція про Організацію економічного співробітництва та розвитку від 14.12.1960 р. URL: <https://docs.cntd.ru/document/902015766> (дата звернення 17.01.2021 р.)
8. Кулеба Д. Міжнародна правосуб'єктність: теорія і її перспективи. *Альманах міжнародного права*. Випуск 2. С. 70-83.

9. Месхія О. Генеза розвитку міжнародних організацій як інституціоналізованого механізму міжнародного співробітництва. URL: <http://www.nbu.gov.ua/node/2116> (дата звернення: 18.12.2020 р.)
10. Міжнародні організації. *Енциклопедія історії України*. <http://resource.history.org.ua/> (дата звернення: 11.01.2021 р.)
11. Міжнародні суди: відповідь України на гібридну агресію РФ. *УКРІНФОРМ. Мультимедійна платформа іномовлення України* URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2597671-miznarodni-sudi-vidpovid-ukraini-na-gibridnu-agresiu-rf.html> (дата звернення 15.02.2021 р.)
12. Мультимедійний посібник з навчальної дисципліни «Міжнародне право». *Офіційна веб-сторінка Національної академії внутрішніх справ*. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/mg/lectures/lecture_2.html (дата звернення: 15.12.2020 р.)
13. Офіс Омбудсмана разом з міжнародними організаціями розпочали вивчення питання моніторингу дотримання прав людини під час процедур примусового повернення іноземців та осіб без громадянства. *Офіційна веб-сторінка Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини*. URL: <https://www.ombudsman.gov.ua> (дата звернення 15.02.2021 р.)
14. Офіційна веб-сторінка міністерства інфраструктури України. URL: <https://mtu.gov.ua/content/mizhnarodna-morska-organizaciya-imo.html> (дата звернення 10.03.2021 р.)
15. Поняття «міжнародна міждержавна організація» та його сутність. <http://kimo.univ.kiev.ua/MOrg/01.htm> (дата звернення: 11.02.2021 р.)
16. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 10.03.2021 р.)

17. Пронюк Н.В. Сучасне міжнародне право: Навчальний посібник / Мін. освіти і науки України. Київ: КНТ, 2010. 280 с.
18. Резолюції ЕКОСОП 288 (X) від 27 лютого 1950 р. URL:digitallibrary.un.org (дата звернення: 21.01.2021 р.)
19. Співпраця з міжнародними інституціями. *Офіційний сайт Міністерства юстиції України*. URL: <https://me.gov.ua/> (дата звернення: 13.02.2021 р.)
20. Статут Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) від 16.11.1945 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_014#Text
21. Тимченко Л.Д. Міжнародне право [Текст]: підручник / Л.Д. Тимченко, В. П. Кононенко. К.: Знання, 2012. 631 с. URL: <https://westudents.com.ua/knigi/436-mjnarodne-pravo-timchenko-ld-.html> (дата звернення: 28.11.2020 р.)
22. Тичина В.П. Міжнародна правосуб'єктність організацій економічного співробітництва та розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Серія ПРАВО. Випуск 46. Том 2. С. 166-170.
23. Угода між Урядом України та ООН про заснування Представництва ООН в Україні від 06.10.1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c36#Text (дата звернення: 18.02.2021 р.)
24. Чевичалова Ж.В. Міжнародні організації як суб'єкти міжнародного приватного права. *Теорія і практика правознавства*. Вип 2(6)/2014. С.1-12.
25. Щедрова Г.П. Еволюція наукових підходів у межах політологічного аналізу міжнародних організацій. URL: <http://ir.duan.edu.ua/bitstream> (дата звернення: 11.02.2021 р.)